

Ключевые слова: Павел Богацкий, мировоззрение, концепция, хатяны, шевченковед, научная деятельность.

Рецензенти: Куца О.П., д-р філол. наук, проф. (Тернопіль)
Журба С.В., к.філол. наук, проф. (Кривий Ріг)

Тетяна Ткаченко, к.ф.н., доц. (Київ)

ББК 83.3 (4 Укр)
УДК 821.161.2

Материнська рефлексія у прозі Леся Гринюка і Сильвестра Яричевського

У статті проаналізовано особливості материнської рефлексії у творах Леся Гринюка («Трое дітей») і Сильвестра Яричевського («Над колискою сина»). Досліджується значення способів і засобів художнього відтворення внутрішнього монологу в текстах.

Ключові слова: рефлексія, ретроспектива, потік свідомості, повторюваний наратив.

Tatiana Tkachenko. The maternal reflexion in the prose by L. Grynyuk and S. Jarychevski.

The article deals with the meanings of creative modes of the inner monologue in the works of art by Les Grynyuk ("Three kids") and Sylvestr Jarychevski ("Over the cradle of her son").

Key words: reflexion, review, stream of consciousness, reiterating narrative.

Межа XIX – XX століть презентувала новаторство в мистецтві, ствердивши пріоритет суб'єктивного вибору як тематики / проблематики, так і способів зображення людини і світу. Модерністські тенденції охопили живопис, музику, архітектуру, письменство. Відтепер митець зосереджується на тому не що, а як висловити, виявити, відтворити; звертає прискіпливу увагу на внутрішній світ людини, залишивши для подій роль допоміжного засобу в розкритті ества героя. Відтак відбувається переосмислення ціннісних систем, чому сприяє відсутність різкого протиставлення складників антиномічних пар. Адже домінування суб'єктивної рецепції та інтерпретації уможливорює і визначає полісемантичність символів художнього твору. Та попри появу новаторських знахідок і відкриттів, загальнолюдські основи буття

залишаються сталими. Тому гуманізм, гідність, зневага філістерства, осуд насилля виступають значеннєвими константами і за доби *fin de siecle*.

Усі досягнення і недоліки людства мають незмінне спільне первісне джерело – родину, оскільки батьки стають першими вихователями чи антивчителями дитини, зв'язок якої найсильніший з матір'ю. Тож письменники звертаються до вічного образу, надаючи йому виразніших рис завдяки новим засобам і прийомам, розкривають єдність двох найближчих людей, вдаючись до психологізму чільного образу.

Новела Леся Гринюка «Трое дітей» – це своєрідна психологічна студія. Суцільний внутрішній монолог матері містить і сюжетність, і плин думок / спогадів, і пророчі мотиви. Характеризуючи трьох синів, жінка пряде. Автор обрав цю справу не випадково. За ниткою, яку пряде матір, виплітаються не лише її міркування у вичерпний аналіз кожного з синів, але й доля дітей. Тому в рефлексії жінки наявна ретроспектива, показ сучасного стану речей та спроба спрогнозувати майбутнє на основі студіювання природи і вчинків хлопців. У такий спосіб автор висвітлює психологію персонажів, які безпосередньої участі у дії не беруть, досягаючи ефекту їхньої присутності в дійстві тут-і-зараз.

Варто зауважити, що використання розповідної та оповідної нарації є почерговим протягом усього тексту. З опису безперервної дії (прядіння) та чуттєвих вербальних вставок (потоків свідомості матері) складається цілісна мозаїка, яка ототожнюється із самим життям.

У монологі героїні Лесь Гринюк підкреслює відмінність дітей, характери яких вповні виписані автором. Дослідивши «портрети» синів, можна впізнати в них певних представників соціуму. Наприклад, молодший, вічно сонний, син – типовий чиновницький клас: «треба би його посилати до школи. Най би там шукав собі хліба, бо дома нема чого бути ... покінчит науки та буде мати якис хліб в руках» [2, с.519]. Натомість довкола старшого сина згуртується духовна еліта, оскільки інтелектуальний розвиток і самостійний життєвий шлях є для хлопця константою буття: «Ніц, лиш читає та й читає. Все шос гадкує, сумує чогос... Буде неборак бідити» [2, с.519 – 20]. Середній син уособлює людей фізичної

праці (селяни / робітники). Він «до письма не здатний», але і «маржинку обійде, і дровец нарубає, і води внесе до хати – в кождий кут кинесі» [2, 520].

Послідовність характеристик дітей відповідає авторські рецепції та інтерпретації суспільства. Сектор державного чиновницького апарату в образі молодшого сина вказує на обмеженість і безликість філістерів, які живуть наче у сні, обираючи існування замість життя. Другим згадується старший брат як альтернатива попередньому, коли унікальність протистоїть масі. Справжня інтелігенція, багата інтелектуально і матеріально бідна, забезпечує поступ людства. Звідси, духовна основа соціуму часто вдається до «сізіфової праці», прагнучи просвітити фізичну підвалину суспільства – селян, завдяки яким країна утримує всі названі складники великої громади. Якщо молодший син потребує допомоги через брак духових потреб, то для старшого життєві перешкоди є перевіркою себе, а молодший, як Антей, завжди співіснуватиме з природою – це його буття.

Незважаючи на впорядковані міркування і вмотивовані передбачення матері, автор вдається до несподіваного фіналу – нитка, як і потік свідомості, раптово уривається. Так про себе нагадує вища сила: «Ий, Боже, Боже! Чоловік стріляє, а ти кулі носиш. Хто знає, що то ще з наших дітей буде...» [2, с.521].

У творі Леся Гринюка представлено внутрішній монолог матері. Натомість Сильвестр Яричевський відтворює діалог матері й немовляти у мініатюрі «Над колискою сина». Уявна розмова ведеться завдяки поетичним рядкам, вплетеним у канву художнього твору. Мамина колискова змінює нитку з попереднього тексту. Проте на відміну від плину думок – прядива – прозові вставки між пісенними рядками варіюються залежно від реакції співрозмовника у колисці. Маленький синочок сприймає мамині роздуми і спілкується з ненею, використовуючи доступні йому способи вираження – згода (усмішка) чи незгода (плач). Таке унікальне поєднання вербального і чуттєвого текстів наче відтворює непорушний синтез двох складників людини – розуму і серця, душі й тіла.

Мати пропонує різні візії майбутнього дитини. Адже здібності й уподобання ще визначити досить важко. Тому жінка за допомогою колискової прагне дізнатися більше про синочка, де

повторюваний наратив регулює неспішний темп розмови: «Спи, дитинко, спи, // Очка зажмури!..» [3, с.251]. Ці постійно повторювані рядки наче дають час немовляті осмислити сказане мамою.

Спочатку жінка описує буття звичайного селянина. Проте застерігає, що навіть заможний газда залежить від чиновницьких примх. Тож працююча щира і добра людина завжди буде загалом, який виступає «гвинтиком» для влади. Вона матиме все і не матиме нічого, бо підпорядковується правилам системи. Натомість альтернативна візія майбутнього передбачає становлення інтелектуально й духовно розвиненої особистості, здатної до самопожертви заради інших. Обравши цей шлях, людина забуває про власні потреби, оскільки боротьба за правду, крім шани і подяки, передбачає неминучу кару за вибір бути не таким, як усі: «Сміло ти підеш у світ. Пробоєм побіжиш до мети... Порадонька тебе не опустить, відрадоньку вливатимеш у людські поранені серця, любов бідного брата піднесе тебе силою до боротьби з гнобителями, віра підкріпить думку і серце, а надія класти буде печать на кожному ділі... ти потерпиш, дитино моя... упадеш за правду». Лише коли мама промовила слова про віру в себе і допомогу людям, дитина всміхнулася, погоджуючись на таку долю. Жінка зрозуміла немовля і, прийнявши вибір своєї дитини, продовжила співати колискову, аби дати сину трохи спокою і затишку перед буремним і жорстоким шляхом «посланця ангела правди».

Доречно зазначити, що обидва письменники занурюють дітей, до яких звертаються матері, у сон. Певно, це пов'язано з розумінням сну як межового стану між реальністю та ірреальністю, свідомим і підсвідомим. Крім того, сновидіння виступають бажаннями чи страхами людини, відкривають образи та події, що можуть справдитись у майбутньому. Використання сну також регулює темп і форму викладу в художньому тексті – вплетення у материнську рефлексію знаків Бога чи «відповідей» маляти. Однак потік свідомості є сталим складником обох творів, що виступає яскравим підтвердженням новітнього світосприйняття із суб'єктивною домінантою, пріоритетом внутрішньої сутності людини, вербально відображених у модерністському письменстві.

Відтак матері неначе програмують дітей на подальший життєвий шлях. Водночас вони визнають пріоритет Божої волі та віддають належне свободі вибору людини, яка вірить у себе і прагне стати особистістю. Так, у накреслене маминими розмислами майбутнє синів закономірно вривається життя, котре випробовуватиме її найдорожчий скарб калейдоскопом зустрічей з різними людьми, подій, непередбачуваних ситуації, які вимагатимуть вибору. Тож передусім від самих дітей залежить, чи сповняться пророцтва матерів.

Література: Літературознавча 2007: Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007.; Українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі) / Упоряд. і прим. Є. Нахліка. – К.: Наукова думка, 1989. – 688 с.; Яричевський 1977: Яричевський С. Твори: У 2 т. – Т.2 / Упоряд. і прим. Магдалина Ласло-Куцюк. – Бухарест: Критеріон, 1977. – 302 с.

Татьяна Ткаченко. Материнская рефлексия в прозе Л. Гринюка и С. Яричевского.

В статье проанализировано значение способов художественного отображения внутреннего монолога в произведениях Леся Гринюка («Трое детей») и Сильвестра Яричевского («Над колыбелью сына»). Ключевые слова: рефлексия, ретроспектива, поток сознания, повторяющийся нарратив.

Рецензети: Гуляк А.Б., д-р філол.наук, проф. (Київ)

Царик Л.І., к.філол.наук, доц. (Тернопіль)

Олександр Ткачук, доц. (Тернопіль)

ББК 83.34 УКРІя721

УДК 82-312. 1

Вивчення лірики Богдана Лепкого в десятому класі (профільний рівень)

У статті висвітлюється методика вивчення лірики Богдана Лепкого в десятому класі. Пропонуються методичні прийоми розгляду теми, залучаються учні до висвітлення життя і творчості поета, зокрема пропонується форма викладу матеріалу «усний журнал».